

JERUZALEMSKA BIBLIJA

Pierre BENOIT, o.p.

Review and Expositor 76 (1979) 341–349

Pred kraj Drugoga svjetskog rata, 1945., Thomas-Gérard Chiffot, dominikanac, pomoćni generalni ravnatelj pariške izdavačke kuće Éditions du Cerf, započeo je važan projekt zajedno sa svojim dominikanskim kolegama jeruzalemske *École Biblique*: novi francuski prijevod Biblije. Mnogi su prijevodi već postojali, od najstarijih (*Le Maître de Saci*), do suvremenih. Među protestantima je kao standardno izdanje vrijedila *Segond Bible*, dok je *Centenary Bible* bila u tijeku izdavanja. Židovi su imali svoju Bibliju Velikog rabinata. Katolici su navlastito upotrebljavali prijevod kanonika Crampona, koji su kasnije izdali i doradili p. Bonsirven i kanonik Tricot. Otac Lemonnyer je objavio i bilješkama popratio prijevod Pavlovih poslanica. Kanonik Osty objavio je svoj prijevod Novoga zavjeta. Komentari niza *Études Bibliques* i *Verbum Salutis* bili su popraćeni vlastitim prijevodima svetoga teksta. Bila su najavljena i nova francuska izdanja Biblije, poput onog benediktinaca iz Maredsousa.

Unatoč stvarnim zaslugama tih različitih prijevoda, o. Chiffot je držao da se ipak nameće potreba još jednoga novog prijevoda, jer je u dotadašnjih sâm jezik bio dosta sporan, nedostajalo je bilježaka ili je pak pristup bio kritički prebojažljiv. Zato se i moglo sanjati o novom prijevodu, odista suvremenom i znanstveno i književno, popraćenom obilnim aparatom uvodâ i bilješki, koji će čitatelju pripomoći da bolje razumije sveti tekst.

Prijevod je trebao biti utemeljen na izvornom hebrejskom, aramejskom i grčkom tekstu, koji će trebati kritički utvrditi, uzimajući u obzir varijante i najstarije prijepise. Time bi se pridonijelo što je moguće većoj vjernosti teksta, ne samo s obzirom na smisao nego i na njegovu ritmičku i izričajnu obojenost. U svakom slučaju – da se da pozornost i njegovoj poetskoj uzvišenosti, i njegovoj jednostavnosti, pa čak i prozaičnoj otrcanosti, služeći se u svemu svekolikim bogatstvima francuskog jezika. Stoga će prijevodi pojedinih biblijskih knjiga biti povjereni profesionalnim egzegetima, a ujedno će biti podloženi i znanstvenoj i književnoj provjeri.

Znanstvenoj: svako će prevoditeljevo djelo biti pregledano od jednog ili više drugih egzegeta koji će dati svoj komentar i pomoći prvom prevoditelju da usavrši svoj posao. *Književnoj*: vrsni književnici bit će zamoljeni da pročitaju prijevode i procijene njihovu literarnu kakvoću. Budući da nije reijč o profesionalnim bibličarima, oni će iznijeti korisnu

reakciju naobraženog čitateljstva i time pomoći egzegetima da izbjegnju skučenost profesionalnog žargona. Takva je provjera pokazala svoju učinkovitost već u *Collection Budé* i u *Sources Chrétiennes*. Tako se moglo nadati da će nova Biblija dobiti zajamčenost kakvoće ekipnog rada.

Temeljni *uvodi* trebali bi uklopiti svaku biblijsku knjigu u njezin povijesni i uljudbeni kontekst, analizirati njezin oblik i sadržaj te iznjedriti bitan nauk. Oslonjeni na informirani kritički pristup, ti bi uvodi trebali pomoći suvremenom čitatelju u teškom nastojanju da razumije drevne pisce čije su metode literarnog stvaranja i pitanja povijesne točnosti bili vrlo različiti od naših. To bi ga, onda, trebalo osloboditi tjeskobnog traženja odgovorâ na koje Sveto pismo ne kani odgovoriti, ali i preosjetljivosti na arhaičnu i često »izvanmodnu« (*outmoded*) zaodjenutost biblijskih pouka.

I konačno, *bilješke* bi trebale biti obilne, puno brojnije nego u prijašnjim Biblijama. S jedne strane, bilješke i donji dio stranice pružili bi korisnu informaciju tekstualne, povijesne i literarno-kritičke naravi te gzegetsko-teološke komentare za objašnjenje teksta, dočim bi, s druge strane, rubne naznake upućivale na ostala biblijska mjesta, usporedna ili analogna s naznačenim retkom, osvjetlivši ga tako sveukupnošću božanske objave, budući da je Biblija velika knjiga s brojnim poglavljima koja je Bog zapisivao preko ljudi tijekom jednog tisućljeća, tako da je ona odražajem mudre i veličajne pedagogije kojom je čovječanstvo, malo-pomalo, bilo vođeno prema svjetlu.

Jedino pod tim holističkim (sveukupnim) oblikom, može se dokučiti autentičnu istinu Biblije. Izdvajajući neki tekst i apsolutizirati ga s izlikom da je on jedina Božja riječ, značilo bi uvredu te iste Riječi, pripisujući Bogu naučavanja i zapovijedi koje je mogao ispočetka dati samo na nesavršen i provizoran način, ostavivši za kasnije priliku da ih ispravi i nadopuni. Odatle i važnost tih različitih bilješki koje će omogućiti da se svaki tekst smjesti u sveukupnost Biblije i da se time omogući prepoznavanje njegova točnog značenja.

Profesori *École Biblique* ubrzo su se oduševili projektom patra Chiffloata, shvativši sav njegov interes, ali i osjećajući istodobno da su ga kadri ostvariti, oslonjeni posebice na izvanrednu suradnju, osiguranu od podjednako izvanrednog promotora, patra Chiffloata. Ne samo da im je pružio usluge jedne važne izdavačke kuće nego je stavio na raspolaganje i svoju osobnu svekoliku nadarenost. Kao politehničar, nije bio profesionalni bibličar, ali je strastveno volio Bibliju koju je upoznao marnim druženjem u svim njezinim zakutcima, tako da se znao u šali usporediti s taksistom koji iz prakse poznaje sve pariške ulice i prolaze: za njega je Biblija bila ljubljeni grad u koji i iz kojega se stalno kretao. Zato nije čudno da će on biti dušom i središnjicom svekolikog pothvata, kao koordinator i inspirator svojih kolega, pozorni svenadziratelj, kako se kasnije i pokazalo, jer se uložio i izložio svim svojim silama, čak i iznad svojih osobnih mogućnosti.

Pater de Vaux, onodobni ravnatelj *École Biblique*, zajedno sa svojim brojnim kolegama, odmah je obećao suradnju. De Vaux je prihvatio Knjigu postanka i 1–2 Sam i 1–2 Kr, pater Couroyer Izlazak, pater Abel Jošuu i Makabejce, a pater Tournay Psalme. Iz

Novog zavjeta, Mateja i Poslanice iz sužanjstva preuzeo je pater Benoit, a pater Boismard se prihvatio Ivanova Otkrivenja.

Jeruzalemski profesori nisu, međutim, mogli osigurati obradu cijele Biblije, a nisu to niti željeli. Za takav posao trebao je ekipni rad stručnjakâ. Zato su na suradnju pozvali svoje kolege i prijatelje iz najraznolikijih francuskih govornih područja, od kojih su mnogi prije studirali na *École Biblique*.

Knjigu Sudaca i Rute preuzeo je pater A. Vincent, Izaiju pater J. Steinmann, Jakovljevu, Petrove i Judinu poslanicu pater R. Leconte. Kongregacija Sv. Sulpicija dala je čak sedam suradnika: patre H. Cazelles (*Levitik, Brojevi, Ponovljeni zakon, Ljetopisi*), P. Dornier (*Pastoralne poslanice*), A. Feuillet (*Jona*), A. Gelin (*Ezra, Nehemija, Jeremija, Tužaljke, Baruh, Hagaj, Zaharija, Malahija*), E. Osty (*Amos, Hošėja, Knjiga Mudrosti, Luka, 1–2 Korinćanima*), A. Robert (*Pjesma nad pjesmama*), J. Trinquet (*Hhabakuk, Obadija, Joel*). Pet dominikanaca bili su studenti *École Biblique*: F.-M. Braun (*Ivanove poslanice*), L.-M. Dewailly (*1–2 Solunjanima*), C. Larcher (*Job*), C. Spicq (*Poslanica Hebrejima*), P. de Menasce (*Daniel*). Svoju su suradnju pružila i četiri oca isusovca: J. Huby (*Marko*), S. Lyonnet (*Rimljanima i Galacanima*), D. Molla (*Ivan*), R. Pautrel (*Tobija, Propovjednik*). Pridružila su se i dva benediktinca: H. Duesberg (*Mudre izerke, Knjiga Sirahova*) i J. Dupont (*Djela apostolska*); jedan marijanist, A. George (*Mihej, Sefanija, Nahum*), jedan oratorijanac, P. Avray (*Ezekiel*) i jedan salezijanac, A. Barucq (*Judita, Estera*). Oni su, osim toga, bili sparene ekipe. Tako je P. Avray, osim *Ezekijela*, za kojega je bio zadužen, surađivao i u prijevodu *Mudrih izreka, Propovjednika i Izaije*. Beda Rigauy, franjevac, pomagao je patru Dewaillyju u doradi *1–2 Solunjanima*, a kanonik L. Cerfaux napisao je uvod *Djelima apostolskim* koje je preveo i bilješkama popratio benediktinac Jacques Dupont. I konačno, pater Tournay je od početka u prijevodu *Psalama* imao pomoći R. Schwaba, kao suautora.

Sva ta podjela nije bila učinjena u jednome danu, jer su se mnoge tražene suradnje pokazale neostvarivima. Drugi su pak na početku obećali, ali su kasnije odustali. Tako se postupno išlo naprijed. Pridošle su i nove suradnje, kad se pripremalo nova izdanja. Tako je Du Boit sudjelovao u drugom izdanju *Jošue*, a Benoit u drugom i trećem izdanju *Markova Evandjelja*. Knjigu *Psalama*, posebno tešku, također su u drugom i trećem izdanju doradili J. Gelineau, Th.-G. Chifflet i D. Rimaud.

S obzirom na *egzegetsku reviziju*, bilo je normalno da je se prepusti autorima koji su već bili angažirani u prevođenju jedne biblijske knjige, naročito ako je prevoditelj bio i posebni stručnjak za tu knjigu. To je bio slučaj, na primjer, sa sinoptičkim Evandeljima; tako su *Markovo*, povjereno patru Hubyju, revidirali patri Benoit i Osty, dok su *Lukino*, koje je preveo pater Osty, revidirali patri Benoit i Huby. U slijedećim je izdanjima pater Benoit revidirao svoj vlastiti tekst *Mateja*, kao i *Marka i Luke*, s nakanom da prijevodi što vjernije odraze sličnosti i odstupanja, nazočna u grčkom izvorniku. Mnogi bibličari koji nisu bili angažirani kao prevoditelji prihvatili su odgovornost za egzegetske revizije, kao patri M. Delcor, Y. Fontoynt, SJ, J. Gillet, SJ, oratorijanac Golliet, M. Lafebvre, SJ i L. Theolier, SJ.

Od književnikâ koji su bili spremni prihvatiti *literarnu reviziju* može se spomenuti A. Beguin, M. Carrouges, P. Emmanuel, R. Flacelier, S. Fumet, E. Gilson, B. Guyon, H.I. Marrou, H. Rambaud, J.-C. Renard, A.-Z. Serrand.

Da bi se dovršilo taj težak i zahtjevan pothvat i koordiniralo posao brojnih suradnika, bila je potrebna središnja organizacija, tako da je stvoren *Comité de direction*, ravnateljsko povjerenstvo, odbor od 12 članova. Dvojica su predstavljala *École biblique*, patri R. de Vaux i P. Benoit, a ostali, čija su imena već bila spomenuta među prevoditeljima ili revizorima, bili su: kanonik L. Cerfaux, profesor na Sveučilištu u Louvainu i savjetnik Papinske biblijske komisije; pater J. Huby, SJ, glavni urednik *Études bibliques* i također savjetnik PBK; A. Robert, P.S.S, profesor na Katoličkom institutu u Parizu; kanonik E. Osty, P.S.S., također profesor na Institutu; oratorijanac pater P. Auvray; prof. E. Gilson, član Francuske akademije i profesor na College de France; gosp. H.-J. Marrou, profesor na Sorboni; i tri književnika: Gabriel Marcel, Albert Beguin, i Michel Carrouges. To je povjerenstvo imalo na raspolaganju izdavačkog tajnika, P. Auvrayja, zaduženog za korespondenciju s prevoditeljima, za primanje i cirkulaciju rukopisâ te nadziranje tiskanja, a literarnim je tajnikom bio M. Carrouges koji je osigurao povezanost s književnicima. Iako pater Chiffлот nije na tom popisu, on je zapravo dušom cijele ekipe, osiguravajući veze i održavajući napredak posla, izazivajući svakoga svojim entuzijazmom.

Povjerenik je odbor imao u nadležnosti sugerirati ili prihvatiti izbor prevoditeljâ, a kad su oni obavili svoj posao, imenovati im dvojicu revizora, jednog egzegeta i jednog književnika. Osim toga, kad je pojedini svezak bio dovršen i revidiran, povjerenstvo je još drugu dvojicu svojih članova zadužilo da odluče hoće li se tekst objaviti ili ne. Jedan od te dvojice bio je predstavnikom jeruzalemske *École biblique*, znanstveno odgovoran za objavljivanje. Da bi se izbjeglo neugodno iznenađenje da netko u posljednji trenutak odbije suradnju, prevoditelji su bili zamoljeni da na samom početku svojega rada podastru mali primjerak koji bi omogućio vrednovanje njegove kakvoće i pravilno usmjerio daljnji tijek posla.

Već je bilo riječi o dovršenim svescima pojedinih biblijskih knjiga (ili skupine familijarnih spisâ, poput Poslanicâ iz sužanjstva ili Katoličkih poslanica) koji su bili objavljeni pojedinačno. Kada su bili objavljeni svi svesci pojedinačno, prešlo se na objavljivanje kompletne Biblije u kojoj se iznova pregledalo i provjerilo prijevode i smanjilo uvode i bilješke.

Takav je postupak imao mnogostruke prednosti. Navest ćemo samo tri. Prvo, to je omogućilo bolji raspored objavljivanja, jer čitateljstvo nije moralo očekivati dovršetak cjelokupnog djela da bi uživalo njegove plodove. Svaki je svezak bio objavljen čim je bio gotov i publikacija je išla godinama, postupno i istodobno sa samim poslom. Drugo, na taj način pojedinačno objavljene biblijske knjige zadobile su na svojoj osobnosti i samosvojnosti, nisu bile »izgubljene« i anonimne među tolikim drugim biblijskim spisima, nego su jasnije očitovale svojega autora, vrijeme nastanka i poruku. Bog je govorio više od jednog tisućljeća, i to mnogostrukim i počesto diskordantnim glasovima, tako da je dijalektičnost Božje pedagogije uočljivija ako se svaku bogonadahnutu knjigu promatra i nastoji shvatiti u njezinoj individualnosti. – Treće, publikacija pojedinog sveska dopustit će odmah i javni kritički osvrt na njega, što će olakšati posao i na ostalim dijelovima Biblije, svrativši veću

pozornost na potrebe, zahtjeve i mogućnosti čitateljstva, što se pokazalo providonosnim za daljnji rad. Na početku projekta naglasak je bio stavljen na sâm prijevod, tako da su uvodi i bilješke bili ponekad prekratki, suženi na bitno. Reakcija publike je, međutim, pokazala da je većina čitatelja davala veću važnost bilješkama, jer su držali da bi upravo to trebalo biti glavni prinos nove Biblije. Da bi se tome udovoljilo, tijekom objavljivanja drugih svešćića nastojalo se bilješke postupno proširiti, ali da pritom ne oslabi pomnja za sâm prijevod biblijskoga teksta.

Na početnom prospektu pisalo je: *Predviđa se da će trebati deset godina za dovršenje prijevoda*. To se pokazalo točnim. Projekt je započeo 1946., prvi je svezak objavljen 1948., posljednji 1954., a kompletna Biblija 1956. Zanimljivo je navesti i ritam objavljivanja posebnih svešćića: pet u 1948., četiri u 1949., osam u 1950., devet u 1951., šest u 1952., osam u 1953., tri u 1954., sve zajedno 43.

Nakon što su bili objavljeni svi pojedini svesci, trebalo je prijeći na drugi stupanj: Biblija u jednom svesku. U dogovoru s raznim autorima, taj je zadatak povjeren odgovornosti tzv. *Comité de revision*, revizijskog odbora u kojem su bili R. de Vaux, P. Benoit, Th.-G. Chiffлот, J. Trinquet, E. Osty, P. Avray, M.-E. Boismard, J. Stracky, H.-I. Marrou, R. Séguineau i sestra dominikanka Jeanne d'Arc.

Nakon konačne revizije, preuzelo se *prijeводе* već objavljenih svezaka. Pripravljani su novi *uvodi* u kojima se uzelo u obzir prijašnje, ali pomalo skraćene i često sklopljene sukladno skupini srodnih knjiga, kao što su Petoknjžje, Proroci, Pavlove poslanice, Katoličke poslanice. R. de Vaux je preuzeo uvode za Stari zavjet (*Tenak*, prema židovskoj tradiciji), a za Novi zavjet ih je pripremio P. Benoit, osim Ivanovskih spisa, čijim je »uvodničarem« bio M.-E. Boismard.

Bilješke su bile revidirane dvoliko. Manje važne bilješke ili one koje su se odnosile samo na jednu biblijsku knjigu, bile su ispuštene ili skraćene. Druge su pak dodane da osvijetle suodnos određene knjige ili perikope s njezinim širim biblijskim suzvučjem. U tu je svrhu bio pripremljen i bogati aparat marginalnih naznaka u kojem su nazočne sve potrebne usporednice s ostalim biblijskim tekstovima. Različitim znakovima označilo se odnos s paralelnim tekstovima u drugim biblijskim knjigama i naznake dubletâ, inačicâ, unutar same knjige.

Svakako među bilješkama pri dnu stranice valja uočiti tzv. *ključne bilješke* (označene križićem +), kratke i sažete egzegetske rasprave čiji je cilj da brojnim referencijama osvijetle neku važnu biblijsku temu, na primjer: *Savez, Duh Sveti, Sin Božji, Sin Čovječji, čudesa u Evanđeljima, Kraljevstvo Božje, Zakon* itd. Većinu tih bilježaka za Stari je zavjet pripremio R. de Vaux, a za Novi zavjet P. Benoit. O. Chiffлот je uglavnom skraćivao ostale bilješke svojim izvanrednim talentom da u što manje riječi kaže bitno. Trebalo bi vidjeti bezbroj radnih kartoteka, da bi se uzmoglo vrednovati veličinu pothvata. Svaka je stranica tiskanog sveska bila prilijepljena na kraju stotinjak ispisanih, percrtanih i doradenih stranica koje su kružile među suradnicima i na kojima su autori i revizori ispisivali svoje bilješke, skraćčenja, pojašnjenja, nadopune, sve dok tekst, konačno dotjeran i prihvaćen, ne bi sazrio za tisak.

Nešto valja reći i o naslovu nove Biblije. Na svešćicima, a kasnije i na objedinjenom izdanju, službeni je naslov glasio. *La Sainte Bible traduite en français sous la direction de L'École Biblique de Jérusalem*. Ali drugi, puno izražajniji naslov, ubrzo je sročio *vox populi*: *La Bible de Jérusalem*, skraćeno **BJ**. On se toliko ustalio u svakidašnjoj uporabi da je konačno bio usvojen i službeno: pojavljuje se na naslovnoj stranici novoga izdanja kompletne Biblije 1973. a stari je naslov postao podnaslovom.

Novo izdanje. – Nakon prvoga cjelokupnoga izdanja posao se nastavio daljnjim usavršavanjem. Jeruzalemska Biblija u svešćicima i nadalje je imala svoje zasebno življenje koje se nastojalo osvježiti novim doradbama. Već je bilo rečeno da su ti svesci imali svoju neovisnu vrijednost s detaljnijim uvodima i drukčijim stilom bilježaka nego u objedinjenom izdanju. Zato ih se u novom izdanju objavljivalo od 1951. do 1973., što je opet bilo pripremom i obogaćenjem za novo izdanje cjelokupne Biblije. Ti su svesci uvijek doživljavali nova izdanja: 18 drugo izdanje, 21 treće i 4 četvrto.

Sve te duge godine rada pokazale su se ne samo korisnima nego i nužnima. Trebalo je vremena da se BJ potvrdi i da bolje otkrije svoje eventualne nedostatke. Posao se nastavljao i svaki je suradnik bio zadovoljan ako je mogao prikupiti primjedbe drugih kolega ili opravdanu kritiku čitateljstva. Zaglavnim kamenom svekolikog projekta ostao je i nadalje pater Chiffot, iako ga je zdravlje sve više napuštalo i narušavalo se. Ipak je nastavio posao zadivljujućom snagom i raspoloženjem, sve dok nije morao ponovno u bolnicu. Preminuo je 23. kolovoza 1964. To je bio bolan udarac za sve njegove prijatelje, za *École Biblique*, a i za samu JB, njegovo životno djelo. Ali on je svekolikom projektu dao solidan temelj i na vrijeme našao pravoga nasljednika, patra F. Refouléa, OP.

U daljnjem je radu bila osobito važna i kao bogomdana nazočnost gospode Dominique Auscher-Barrios, prijašnje studentice *École Biblique*, koja je, kao urednica u izdavačkoj kući *Du Cerf*, sve svoje vrijeme posvetila JB, posebice dovršenju pojedinih svezaka, a naročito novom izdanju kompletne Biblije, na kojemu se sve više nastojalo i koje je postalo konačnim projektom 1970.

I tako je došlo vrijeme da se prikupi žetva gotovo dvadesetgodišnjeg rada i objavi *Nouvelle édition entièrement revue et augmentée*. Za taj je posao osnovan poseban *Comité de révision* u koji su ušli R. de Vaux, OP, P. Benoit, OP, L.-M. Dewailly, OP, R. Tournay, OP, M.-E. Boismard, OP i gđa D. Barrios-Auscher. Ostali su suradnici bili P.-E. Bonnard, J. Stracky, R. Feuillet, P.S.S. i P. Dreyfus, O.P. Revizija je bila vrlo temeljita, posebice SZ. Na tome je najviše radio R. de Vaux, kojemu je pomagala gđa Barrios-Auscher koja je upravo zbog toga došla u Jeruzalem. Na tom je projektu R. de Vaux neumorno radio i u posljednjim mjesecima života: preminuo je 10. rujna 1971. NZ je bio samo djelomično revidiran, posebice sinoptička Evanđelja koja je, sukladno željama čitateljstva, trebalo doslovnije prevesti, što je učinio P. Benoit. To novo izdanje, objavljeno 1973., imalo je, kao i prijašnja, kronološke i ostale tablice, abecedni indeks najvažnijih bilježaka i glavne biblijske zemljovide, s time da su zemljovidi Jeruzalema iz biblijskih vremena bili radikalno promijenjeni, sukladno suvremenim arheološkim otkrićima.

Kasnije je **BJ** doživjela različita izdanja i formate, od onog veličajnog za crkveni stalak, do džepnoga za svagdanju uporabu i ilustriranih svezaka pojedinih biblijskih knjiga, od kojih je posebnu pozornost molitvenog čitateljstva pridobio *Psaltir* objavljen 1961., koji je zaslugom J. Gelinaua, SJ i Th.-G. Chiflotta ušao i u službenu molitvu francuskog jezičnog područja.

Tijekom vremena, mnoga izdanja **BJ** objavljena su u najraznolikijim oblicima na svim glavnim svjetskim jezicima, s prilagođenim bilješkama i prijevodima, sukladno potrebama i prilikama pojedinih naroda, ali uvijek polazeći od temeljnoga tekstualnoga i egzegetskoga predloška francuskog originala. U tome je bilo ponekad teškoća, i šteta je što je drukčiji prijevod biblijskoga teksta nametnuo i preradu bilježaka. Kasnija su međunarodna izdanja taj nedostatak nastojala umanjiti time što su u bilješkama naznačena odstupanja od prijevoda **Jeruzalemske Biblije**.

S engleskog (u skraćenom obliku) preveo:
Zvonimir Izidor Herman, *KBF Sveučilišta u Zagrebu*